

Sedlák, Jiří

Inocenc Arnošt Bláha jako etik

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1996, vol. 45, iss. B43, pp. [77]-86

ISBN 80-210-1442-3

ISSN 0231-7664

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107277>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JIRÍ SEDLÁK

INOCENC ARNOŠT BLÁHA JAKO ETIK

Bláha etiku studoval ve Vídni u Friedricha Jodla (1849–1914), který je znám svými dvousvazkovými *Geschichte der Ethik* a svým pojetím etiky jako vědecké a zároveň humánní disciplíny, jakož i praktickou aplikací etiky ve školství a ve společnosti. Z pražských filosofů Bláhu ovlivnil T. G. Masaryk, z něhož si odnesl především jeho pojetí lásky v Ideálech humanitních (láska má být pozitivní a účinná — projevovaná činy) a výzvu k apoštolství budoucích profesorů mezi lidem. Bez vlivu na Bláhu nezůstal Krejčího etický pozitivismus, Drtinův humanismus a Čádova biotická etika (snaha k vyššímu stupňovanému životu).

Ze dvou pobytů v Paříži (zimní semestr 1902/3 a studijní rok 1908/9) byl pro Bláhu zvláště významný druhý, kdy poslouchal přednášky Emila Durkheima (1858–1917) a Luciena Lévy-Bruhla (1857–1939). Ti oba obohatili Bláhovo etické uvažování o rozměr sociologický — o poznání, že mravnost je jev sociální. Bláha spis Lévy-Bruhla *La morale et la science des moeurs* z roku 1903 považuje za zdroj etiky jako vědy oprostěné od metafyzické spekulativnosti (1). S hlediska sociologické školy je nutno rozeznávat v pojmu morálky: 1. předmět vědy = mravní jevy, různé existující morálky; 2. vědu samu = věda o těchto jevech, o těchto morálkách, o sociální mravní realitě (část sociologie); 3. užití této vědy = rozumová mravní technika nebo umění analogická mechanice a medicíně. Pokrok praxe (3.) závisí na pokroku vědy (2.). Bláha byl však ovlivněn i Alfredem Fouilléem (1838–1912), který nahlíží na morálku nejen z hlediska sociologie, ale i psychologie a filosofie (prostředkujícím principem je mu pojem *idée force*).

1.1 Bláhovy názory obecně etické¹

Bláhův článek v České myslí z roku 1908 **Individuum a společnost** (2) (ukázka z jeho disertační práce *Duše malého města* (3)) dokládá, nakolik se

¹ Jde mj. o tyto práce: *Stará a nová mravnost* — 1907, *Individuum a společnost* — 1908, *Smysl pro mravní hodnoty* — 1920, *Sociální cítění* — 1920, *Filosofie mravnosti* — 1922,

Bláha začal vzdalovat od Durkheimova a Lévy-Bruhlova upřílišeného sociologického objektivismu. Vývoj individua a společnosti se podle Bláhy dál od neurčité, nesouvislé jednorodosti v určitou souvislou různorodost. Individuum majíc ve společnosti lepší podmínky vývoje, čím dále tím více se osamostatňovalo, odrůžňovalo. Individua, jež se původně spolčila z důvodů čistě egoistických, stávají se na uvedeném stupni společenskými z důvodů rozumových a mravních. Bláha zde mluví o dvou vrstvách národa: spodní, charakterizované mj. starými mravními tradicemi, a vrchní, inteligentnější. („Na této elitě spočívá pokrok a budoucnost národa.“). V tomto článku Bláha prohlubuje své myšlenky z článku z roku 1907 **Stará a nová mravnost** (4); zajímavé je zde i „desatero světských přikázání“.

Nejvýznamnějším Bláhovým etickým spisem (z jeho téměř sedmdesáti etických prací za období 1904–1947, nepočítaje desítky recenzí) je bezesporu jeho spis z roku 1922 **Filosofie mravnosti** (5). Jsou to přednášky konané na Právnické fakultě Masarykovy univerzity a na Komenského univerzitě v Bratislavě. Představují syntézu jeho předchozích etických prací a zároveň odrazový můstek pro práce další. Spis se dělí na dvě části — první část *Problémy teoretické*, druhá část *Etické směry (Problém historický)*. První část, která nás především zajímá, obsahuje tři kapitoly: I. *Etika jako věda*, II. *Problém mravního poznání*, III. *Problémy mravního jednání*.

V I. kapitole *Etika jako věda* zaujme už Bláhovo zdůvodnění pojmu „etika“ („Je v tomto pojmenování zahrnut i poukaz na původ i na vnějškovou a niternou stránku mravnosti.“) proti pojmu „morálka“ (Cicero aj.), který je, podle Bláhy, zúžením „spíše na praktickou a předpisovou stránku problému“. Důležitá je i myšlenka v závěru této kapitoly, že etika studuje mravnost v její objektivní státnosti (dosažený stupeň mravního vývoje) i v její subjektivní dynamičnosti (množství individuálních subjektivních mravních životů).

V II. kapitole *Problémy mravního poznání* mj. Bláha rozlišuje poznání a hodnocení: Poznávání je podle něho zjišťování skutečna (smysly a rozumem; výsledkem je / má být/ pravda). Hodnocení je pak posuzováním téhož skutečna citem, vztahováním k naší vůli (vzhledem k našim zájmům); výsledkem jsou hodnoty (ideály aj.). Bláha se zde dále zabývá vývojem hodnocení, druhy hodnot, možnostmi jejich konfliktu, etickým hodnocením jako hodnocením ústředním atd. Za filosoficky nejzajímavější zde považují Bláhovy myšlenky o problému účelnosti: objektivní kauzalita v subjektivním prožívání se nám jeví jako teleologie. Jen ten úmysl, účel dojde cíle, „který jsa sám článkem v této příčinnosti, zároveň ukazuje cestu sledu do budoucnosti (...) Učinit se článkem společenské pří-

Etika objektivismu — 1922, *Mravnost jako přirozená funkce životní* — 1922, *Současné názory mravní* — 1923, *Základy mravnosti* — 1923, *Dětská mravnost* — 1923, *Ideál a skutečnost* — 1925, *Vybrané kapitoly z etiky* — 1926, *Etický relativismus* — 1931, *Co je mravnost* — 1939, *Vědecká morálka a mravní výchova* — 1940, *Ethika jako věda* — 1947 (1991). Z nich pojednám jen některé.

činnosti (...) Svůj život činíme článkem sociální příčinnosti /tím/, že z něho děláme prostředek k dosažení sociálních cílů“.

Mravní jevy poznáváme nejen rozumem jako vnější (Lévy-Bruhl), ale i jejich prožitím (např. lásku). Jde o jednotu objektivní a subjektivní stránky kritéria mravního poznání. K posouzení mravního činu je třeba posoudit i úmysl (subjektivní stránka), ale i prostředek a výsledek, tj. zda náš čin vchází v mravní řád pravdy, lásky, spravedlnosti a pod. (objektivní stránka). Subjektivní stránka se ovšem nevyčerpává jen úmyslem; jejím jádrem je svědomí, které je produktem společnosti.

V 7. podkapitole Vývoj vědecké etiky Bláha praví, že úsilí o čistou teorii mravnosti vzniklo už v době, kdy si člověk položil otázku o svém vlastním nitru a o sobě jako součásti řádu (Sokratés). To bylo odsunuto Platónem a křesťanstvím. Až v novověku vzniká etika vědecká, empirická (s biologií, psychologií, sociologií), ovšem jako směs zjištěné příčinnosti a normativní příkaznosti. A teprve Simmel, Durkheim, Lévy-Bruhl, Rauh aj. navazují znovu na Sokrata a vytvářejí čistou teorii mravnosti. Bláha pak dospívá k důležitému vyjasnění trojstranného vztahu vědecká etika — filosofie mravnosti — etická pravidla, když říká, že nejprve s pomocí biologie, psychologie a sociologie je třeba mravnost poznat, pak toto vědecké poznání dovršit filosofií mravnosti (hlavně axiologií) a z toho obojího stanovit etická pravidla pro mravní praxi.

V III. kapitole Problémy mravního jednání je snad nejdůležitější otázka svobody vůle, tj. zda jsme ve svém mravním rozhodování svobodni a tudíž pak i mravně odpovědní. Bláha dospívá k závěru, že jsme svobodni /přesněji by bylo: budeme svobodni, pokud .../, protože všechno naše jednání je: 1. vědomé, 2. dobrovolné, 3. řízené naším poznáním zákonitosti dění, 4. stavění se do sledu této zákonitosti. Jsme ve svém jednání svobodni a tudíž i za ně mravně odpovědní. (Svoboda je v kázni.) Bláha se tak hlásí k socio-psychologickému determinismu.

Druhá část knihy — Etické směry (Problém historický) — nemá obvyklou podobu chronologickou, ale je postavena na Bláhově pojetí mravnosti: Mravnost existuje jednak niterně v nás — z toho odvozuje směry subjektivistické; jednak jako vnější řád, jenž přetrvává pomíjející individuální bytí — z toho odvozuje směry objektivistické. Do směrů subjektivistických počítá: 1. Etiku formálního subjektivismu (Kant aj.), 2. etiku věcného subjektivismu (kupodivu opět Kant), 3. etiku náladového subjektivismu (optimismus a pesimismus). Překvapuje, že uvádí jen etiku rozumovou (Kant) a citovou (Rousseau), ale žádnou volní. Ve směrech objektivistických nalézáme: Etiku metodického objektivismu (pozitivismus) a etiku vývojovou, 2. etiku věcného objektivismu (egoistický individualismus, altruismus -humanitismus — utilitarismus; etický kolektivismus), 3. etiky vyššího řádu (etika sociální autonomnosti, etika metafyzická a etika náboženská).

Překvapí Bláhova myšlenka „altruismus bez egoismu, to je altruismus bez nástroje, bez síly, bez energie“. V dalším se však vyjasňuje, že jde o „sociální

invidualismus“ („Nikdo nemůže sloužit jiným, kdo sebe sama nějak fyzicky a i duševně nevypracoval.“)²

Matérii z Filosofie mravnosti pak Bláha použil v několika popularizujících pracích — v roce 1923 **Současné názory mravní** (9) a **Základy mravnosti** (10); tyto dvě brožury vydal pak pohromadě a předsadil jim kapitolu o dějinách etiky ve skriptech z roku 1947 (a 1991) **Etika jako věda** (11). K oběma těmto brožurám se řadí sborníková stať vydaná v roce 1926 ve slovenštině **Vybrané kapitoly z etiky** (12).

V roce 1940 vychází další Bláhův významný spis — **Vědecká morálka a mravní výchova** (13). Vědeckou morálkou rozumí Bláha totéž, co se dříve rozumělo morálkou laickou (odcírkevněnou a odnáboženštěnou). Rozlišuje i zde: 1. morálku jako čistou vědu (etiku); 2. morálku jako vědu praktickou (technickou teorii, tj. soubor pravidel a předpisů); 3. morálku jako praxi: „Bude úkolem teoretické etiky zjistit přesně povahu mravního jsoučna a podmínky jeho existence, a bude úkolem praktické etiky usilovat o takové uzpůsobení lidského jedince a společnosti, aby pravidla mravní mohla být co neúčinnější.“

Bláha zde podává přehled názorů na mravní jsoučno: A. etika teologická, B. metafyzická, C. přirozená (v níž je obsažena i pozitivistická a vývojová) a — poněkud nelogicky — D. předsudky v oblasti nazírání na mravnost.³

1.2 Bláhovy názory na vztah etiky a sociologie⁴

V článku z roku 1921 **Sociologie a etika** (16) si Bláha klade otázku, zda je etika částí sociologie, či je poměr mezi nimi vzájemný, nebo je na ní zcela nezávislá. Připomíná Masaryka, který zařadil etiku mezi praktické vědy, odpovídající sociologii jakožto teoretické vědě abstraktní. Masaryk ovšem není toho názoru, že by se etika měla opírat jen o sociologii, ale uvádí jinde, že etika jako věda praktická má nás poučit o citech a představách, jež mají určovat činný poměr člověka ke světu a k člověku, a stanoví pravidla, dle nichž máme svoje chování zařizovat. Ovlivněn nejen Masarykem, ale i Lévy-Bruhlem dospívá Bláha k tomuto závěru: „Poměr etiky k sociologii obecné: praktická morálka jako soubor pravidel našeho chování, již odpovídá morálka teoretická, věda o mravech jakožto jevu sociálním, tedy konkrétní sociální věda, k níž se připojuje obecná sociologie jakožto věda abstraktní (...) Poznání zákonů sociologických by nás

² Bláhovu Filosofii mravnosti recenzovali víceméně pochvalně E. Chalupný (6) a O. Chlup (7), kriticky J. L. Fischer (8)

³ O spisu referovali F. Linhart (14) a J. Hendrich (15)

⁴ 4) Jde jednak o práce obecného rázu (*Sociologie a etika* — 1927, *Mravní výchova ze stanoviska sociologického* — 1921, *Vliv společnosti na mravnost individua* — 1923, *Mravnost z hlediska sociologického* — 1946, *Sociologie, politika a etika* — 1922/3), jednak o práce rázu speciálního (*Mravnost dlíté a společenské prostředí* — 1929, *Dnešní krise rodinného života* — 1933, *Morálka povolání* — 1933, *Normy chování inteligence* — 1936, *Demokratisace a moralisace průmyslu* — 1924/5, *Brannost a mravní zákon* — 1938). Všimnu si opět jen některých.

mohlo dovésti k rozumné praxi, jež by nám dovolila zlepšit mravní realitu, v níž žijeme.“

Některé nové myšlenky nalézáme v článku z roku 1946 **Mravnost z hlediska sociologického** (17). Bláha v něm ukazuje mravnost jako jednu z kulturních složek, jako jednu z duchovně-kulturních funkcí („jimiž je obsluhována společenská potřeba uživit se duchovně“), charakterizuje mravnost v různých variantách a popisuje pak vlastní funkce mravnosti: 1. sociálně harmonizační, 2. sociálně dorozumivací, 3. sociálně sjednocovací a 4. (nepříliš jasně podanou) sociální. Na konci pak uvádí některé charakteristické rysy mravnosti: 1. bipolaritu (tj. tendenci člověka stejně k dobru jako ke zlu); 2. univerzálnost (a/ každý člověk je a může být nějak mravný, b/ mravnost vyrůstající z antropologické základny lidského společenství zase obecně lidské společenství vytváří, c/ možno je vytvořit ze všeho, d/ prozařuje do oblastí jiných); a 3. nenáročnost.

Z eticko-sociologických prací rázu speciálního možno uvést z roku 1933 spis **Dnešní krise rodinného života** (18). Krizi Bláha chápe jako poruchu funkcí. Z etického hlediska jde o záporné proměny v duchovní a mravní situaci rodiny (materialisticko-individualistické filosofie, rozvodovost, rozpad domova). Rozzebírá pak vnitřní a vnější podmínky a příčiny krize a ukazuje nápravu — eugenickou, psychologickou a sociální.

Ve stati z roku 1933 **Morálka povolání** (19) Bláha konstatuje krizi pracovní morálky — v povoláních — „že duch výdělečný převládá nad duchem povolání a nad jeho mravní náplní“. Jsou rozbity čtyři solidarity: 1. mezi pracujícím a jeho úkonem; 2. mezi pracujícím a jeho zákazníkem, tj. mezi povoláním a společností; 3. intraprofesionální; 4. interprofesionální. Ovšem, je-li, podle Bláhy, na jedné straně nebezpečí ve zhospodářštění pracovních motivů, tedy na druhé straně je nebezpečí i v tom, že nedochází ke spravedlivému hospodářskému ocenění: „Jak by nebyl demoralisován ten, kdo dře do úmoru a vidí, že zisky jeho práce sklízejí jiní? — či jaké skvělé honoráře dovedou si vynutit hrdinové filmu, boxováním či různých sportů a jak si duchovní kultura nedovede zaplatit své lidi (...)“ Bláha požaduje, aby každé povolání mělo mravní náplň, protože je sociální službou.

Bláhovy **Normy chování inteligence** vyšly jednak samostatně (20), jednak v nejrozsáhlejší Bláhově sociologické monografii z roku 1937 — **Sociologie inteligence** (21). Bláha se zde mj. zabývá funkcemi inteligence (i funkcí moraliizační), důsledky fungování ve hmotném a duchovním slohu života inteligence (zde i normy chování a moralizační rys inteligence) a krizí inteligence (odduchovnění, atrofie mravního řádu, vina výchovného systému atd.). Jako normy chování inteligence uvádí: 1. normu racionalizační, 2. laicizační, 3. individualizační, 4. socializační, 5. změny a pokroku, 6. sociálně pacifikační, 7. estetizační, 8. filosoficko-mravní. Mravnosti se netýká jen norma 8., ale i všechny předchozí. Prvních sedm norem vrcholí v normě osmé — filosoficko-mravní. Mravní část normy 8. se týká lidských vztahů člověka k sobě samému (mj. např. „aby všechno vypovídání o získaném poznání a zkušenostech se dalo

ve smyslu naprosté pravdivosti“) a vztahů mezilidských. Je-li inteligence naplňována všemi osmi normami, zvláště onou osmou, pak by závěr mohl znít: *Inteligence jako norma! Což je ideálem, k němuž je třeba se neustále přibližovat.*

1.3 Bláhovy názory na vztah etiky a politiky (a práva)⁵

V článku z roku 1922/3 *Sociologie, politika a etika* (22) Bláha mluví mj. o třech společenských organizacích — rodině (pud pohlavní), národu (pud družný) a státu (pud mocenský) jako výrazu tvořivé sebezáchovnosti společnosti, aby pak přešel k charakteristice politiky jako vědy a jako umění. Vztah politiky a etiky vidí nejprve jako konflikt, protože jednání politické je jednání utilitární, tj. to, co káže zákon strany, státu a — žádá-li to prospěch strany atd., tedy konat i ne-dobro. Kritizuje zde Německo, zvláště v době první světové války, a cituje Keyserlinga (*Das Gefüge der Welt, La vraie mission politique de l'Allemagne*), že každá velká politika musí být immorální. Proti tomu staví etickou politiku nejen jako postulát, ale i jako skutečnost: „Vždyt' byla Salamina, byly Thermopyly, byly války husitské, byl Zborov, Bachmač (...) Vedle Mommsenů, Freemannů, Ostwaldů atd. jsou Renouvierové, Spencerové, Havlíčkové, Masarykové, kteří nepřičítají státníkům a politikům za úkol, aby pokroku sociálního a politického dobývali násilím a vůbec prostředky nemorálními, a kteří, jako zvláště Masaryk (i Havlíček), jsou přesvědčeni, že není dvojí morálky: morálka politická a morálka individuální, a že člověk nemůže být pro morálku cílem a pro politiku prostředkem, nýbrž, že velká politika vyrůstá jen z velké znalosti a z velkého mravního fondu (...)“

Propracovanější, s řadou dalších myšlenek, je kapitola **Mravnost a politika** v učebním textu z roku 1947 *Ethika jako věda* (23), kde vedle běžného rozporu mezi politikou a mravností je uvedena i možnost jejich souladu: „Politika a mravnost nemohou být v rozporu, jsou-li správně chápány (...) Politika má ve společnosti jiný úkol než mravnost. Jen směr mají mít společný. Úkolem politiky — podle Janeta — není donucovat ke ctnosti, nýbrž chránit práva. Na občanech jest, aby byli ctnostní, na státu jest, aby byl spravedlivý. Aby byla spravedlnost ve státě, je třeba, aby jednotlivec požíval všech svobod, k nimž má právo. Aby užívání těchto svobod nebylo na škodu, jest třeba, aby jich jednotlivec uměl užívat jak pro druhé, tak pro stát. Tu jest úkol mravnosti pravého občana. Rozumí-li se, jak to žádá vědecké stanovisko, že politika je prospěch celku spočívající ve svorném právu jedinců, všech částí celku, a rozumíme-li mravností jednání, jež pramení ze svědomí a směřuje k blahu celku, a tedy i ke spravedlivému právu všech sousedních jedinců, pak vidíme, že politika a mravnost se smírně vyrovnávají a navzájem doplňují.“

⁵ Jde o tyto práce: *České svědomí — 1914*, T. G. Masaryk, *Od osvobození mravního k osvobození politickému — 1919*, *Politika a morálka — 1921*, *Sociologie, politika a etika — 1922/3*, *Slušní lidé a politika — 1925*, *Zveřejňovací bureau — 1946*, *Ethika jako věda — 1947*, aj.

Morální aspekty práva Bláha sleduje např. ve stati z roku 1923 **K trestu smrti** (24).

1.4 Bláhovy názory na vztah morálky a náboženství⁶

Bláhův vztah k náboženské morálce ovlivnila i skutečnost, že byl v roce 1899 vyloučen z bohosloveckého semináře a stal se posléze bezkonfesním, dokonce členem Volné myšlenky. Bláha se však záporně stavěl jen proti církevnictví („slepé a nekritické přijímání určité soustavy názorů, jež pro nás představují autoritu“) a zvláště proti klerikalismu („zneužívání náboženského citění a přesvědčení k účelům mocenským a prospěchářským“), jak to nalézáme v jeho článku z roku 1922 **Poměr Sokolství ke klerikalismu, církvi a náboženství** (25).

Dovedl však ocenit mravní význam opravdové náboženské víry: „Je-li totiž Bůh nekonečné vědění, nekonečná spravedlnost, nekonečná láska, nekonečné štěstí — a věřící člověk po všem tom touží, pak věřit znamená připodobňovat se Bohu činnostně, tj. stálým vzděláváním, milováním bližních, spravedlivým jednáním, atd.“

V r. 1939, za situace tzv. druhé republiky, v článku **Křesťanský duch do škol?** (26) píše, že není třeba volat po křesťanském duchu do škol, když naše škola prvního dvacetiletí ČSR nebyla nikdy protikřesťanská, neboť vychovávala též v duchu křesťanském — v duchu toho, co má křesťanství společného se všemi ušlechtilými náboženstvími a se všemi ušlechtilými mravními systémy. Avšak znamenalo-li prvotní křesťanství krok od Starého zákona k Novému, pak to dnešní vyvinuté křesťanství, říká Bláha, musí znamenat krok od zákona Nového k zákonu nejnovějšímu: „My chceme dnes jinou politickou morálku (...), novou morálku sociální. My např. nechceme už mít chudé vždycky s sebou (...) My chceme novou morálku intelektuální. Nám nestačí už jen věřit, my chceme přesvědčení. Chceme novou morálku hospodářskou atd.“

Bláha zde jakoby navazuje na svou polemiku s E. Rádlem obsaženou v Bláhově brožuře z roku 1929 **O laický základ mravní výchovy. Kritické poznámky k Rádlově brožuře „Revise pokrokových ideálů v národní škole“** (27). V poslední (6.) kapitole — Náboženství — se Bláha vyrovnává s Rádlovou otázkou, jsou-li možné náboženství a mravnost bez vnější autority. Bláha odpovídá, že možné jsou, a to u zvnitřnělého náboženství a autonomní morálky. Vnější autorita je nutná jen v dětství a u mnoha dospělých. Rádl doporučuje za základ mravní výchovy křesťanství. Bláha je naopak pro mravní výchovu laickou, protože ta je pro věřící i nevěřící. U věřících je navíc nebezpečí, že ztratí-li víru, která je základem jejich mravnosti, ocitnou se v nebezpečí znemravenění.

⁶ Jde o tyto práce: **Poměr Sokolství ke klerikalismu, církvi a náboženství** — 1922, **O laický základ mravní výchovy** (...) — 1929, **Náboženská nesnáze morálky** — 1930, **Vědecké a filosofické základy laické výchovy** — 1935/6, **Křesťanský duch do škol?** — 1939, In *memoriam L. Kunteho* — 1946, aj.

1.5 Bláhovy názory na vztah morálky a výchovy — na mravní výchovu⁷

Nejšířěji a nejhlouběji se Bláha mravní výchovou zabýval v již zmíněném spise z roku 1940 *Vědecká morálka a mravní výchova* (13). Umění mravní výchovy podle Bláhy spočívá v tom, navodit v jedinci takové podmínky organické a psychické a tak organizovat jeho sociální prostředí, aby nutným kauzálním důsledkem byla mravnost. V kapitole 1. — Fysická výchova jako podmínka mravní výchovy — se Bláha soustřeďuje na životní svěžest. V kapitole 2. — Pěstění zdraví duševního — se zabývá : A. Kulturou citu (mj. jak pěstít mravní cit metodou psychologickou a metodou sociologickou); B. Pěstěním fantazie (k vcitřování se do jiných a tím k adekvátnímu mravnímu jednání vůči nim); C. Pěstěním rozumu (sledování ústřední ctnosti pravdy předpokládá vyškolení v ctnostech přípravných — pozornosti, kritičnosti, objektivnosti); D. Pěstěním vůle (cvičit je denně drobnými cviky, aby se vůle ozdobila ctnostmi, tj. trpělivostí, vytrvalostí, statečností, iniciativností).

Nejlepší metodou v tom všem není metoda poučovací, ale metoda laboratorní, tj. poskytovat skrze drobné situace rozumu, fantazii, citu i vůli stále příležitosti k fungování. Příkladem fungování musí být dospělí. Též v kapitole 3. — Organizace sociálního prostředí — dospívá Bláha k závěru, že mravnost není učnost, ale dá se naučit praxí. Třeba obklopit děti a mládež takovými výchovnými prostředními, kde bude probíhat sjednocení mravní praxe v duchu jednotných mravních zásad.⁸

Závěr

Jako etik zastává Bláha stanovisko, že nejprve je třeba — s pomocí biologie, psychologie, sociologie atd. mravní jevy poznat (etika jako věda), přibrat filosofii mravnosti (hlavně axiologii) a z toho obojího stanovit pravidla pro mravní praxi. Mravní jevy poznáváme nejen rozumem jako vnější (Lévy-Bruhl), ale i jejich vnitřním prožitím (tak poznáváme např. lásku). Jde tedy o jednotu objektivní a subjektivní stránky kritéria mravního poznání. Ovšem na druhé straně zase k posouzení mravního činu nestačí přihlížet jen k subjektivní stránce (k úmyslu apod.), ale i k stránce objektivní, tj. k prostředku a výsledku — zda náš čin vchází ve vyšší — mravní řád pravdy, lásky, spravedlnosti (kázně, míru, řádu). Jádrem subjektivní stránky je svědomí, které Bláha nechápe jako danost od Boha, ani jako něco apriorního v nás, ale jako vnitřního soudce v nás, který se postupně vytváří na základě dědičnosti, psychického ustrojení a vlivu pro-

⁷ Jde o tyto práce: *Mravní výchova ze stanoviska sociologického* — 1921, *Výchova k mravnosti* — 1922, *Výchova k sociálnímu občanství* — 1926, *O laický základ mravní výchovy(...)* — 1929, *O odpovědnosti a povinnostech ženy vychovatelky* — 1935, *Vědecká morálka a mravní výchova* — 1940 aj.

⁸ O Bláhovi jako etikovi psali mj. J. B. Kozák (28–1930), J. Král(29–1938), J. Tvrđý (30–1939), K. Hlavoň (31–1968), J. Sedlák (32–1991).

středí (a naší práce na sobě). Nejstručněji lze Bláhovu etiku charakterizovat jako „aktivismus personálního humanismu“ (K. Hlavoň, 1968).

Bláha přispěl nejen k teorii etiky (Filosofie mravnosti — 1922, Ethika jako věda — 1947, 1991), ale i ke koncipování dějin etiky: vedle běžné koncepce chronologické (v Ethika jako věda — 1947) nalézáme u něho koncepci typologickou (sedm typů morálky v publikaci Vybrané kapitoly z etiky — 1926 a tři typy morálky v práci Vědecká morálka a mravní výchova — 1940) a originální koncepci, vycházející z vnitřní a vnější stránky mravnosti — proto směry subjektivistické a směry objektivistické — (v stěžejním Bláhově spise Filosofie mravnosti — 1922).

LITERATURA A POZNÁMKY

- (1) Lucien Lévy-Bruhl. Sociologická revue, 10, 1939, s. 251–253.
- (2) Individuum a společnost. Česká mysl, 9, 1908, s. 437–445.
- (3) Duše malého města. Praha, Karlova universita 1908. — Bláhova doktorská disertace. — Vyšla, upravená, v Lidových novinách, v letech 1913 a 1914, postupně, v jedenácti částech po názvem K psychologii malého města.
- (4) Stará a nová mravnost. (Volná kapitola.) Pražská lidová revue, 3, 1907, s. 59–62.
- (5) Filosofie mravnosti. Brno, A. Piša 1922. 282 s.
- (6) E. Chalupný: Bláha, I. A.: Filosofie mravnosti, Parlament, 2, 1922/3, s. 211.
- (7) O. Chlup: Bláha, I. A.: Filosofie mravnosti. Ruch filosofický, 2, 1922, seš. 8–10, s. 70–72.
- (8) J. L. Fischer: Bláha, I. A.: Filosofie mravnosti. Naše věda, 4, 1921/2, s. 201–208.
- (9) Současné názory mravní. Praha, Stát. nakl. 1923. 61 s.
- (10) Základy mravnosti. Praha, Stát. nakl. 1923. 39 s.
- (11) Ethika jako věda. Brno, Komenium 1947. 46 s. 2. vyd. Brno Atlantis 1991. 102 s. pod názvem Ethika jako věda. Úvod do dějin a teorie mravnosti. (Úvod od L. Bočka a Poznámka o autorovi od J. Sedláka.)
- (12) Vybrané kapitoly z etiky. Ve: Knižnica „Našej školy“. Zv. I. Praha-Bratislava, Stát. nakl. 1926, s. 43–117.
- (13) Vědecká morálka a mravní výchova. Praha, Život a práce 1940. 204 s.
- (14) F. Linhart: Bláha I. A.: Vědecká morálka a mravní výchova. Sociologická revue, 11, 1940, s. 140–141.
- (15) J. Hendrich: Bláha: Vědecká morálka a mravní výchova. Věstník pedagogický, 18, 1940, s. 215–216.
- (16) Sociologie a etika. Nové Atheneum, 2, 1921. s. 155–169.
- (17) Mravnost s hlediska sociologického. Sociologická revue, 12, 1946, č.5, s. 3–13.
- (18) Dnešní krize rodinného života. Brno, nákl. vl. 1933, 118 s. Další vydání v r. 1941 a v r. 1947.
- (19) Morálka povolání. Ve: Příčiny nespokojenosti. Morálka povolání. Brno Čs. strana pokroková 1933, s. 23–36. — Těž v Encyklopedii výkonnosti, I., 1934.
- (20) Normy chování inteligence. Sociologická revue, 7, 1936, s. 21–33.
- (21) Sociologie inteligence. Praha, Orbis 1937. 398 s. — Recenze: — O. B. (Praha): Milý příteli. Ve: Živá slova In. Arnošta Bláhy. Sborník k jeho šedesátinám. Sest. L. Boček. Brno, Pokorný a spol. 1939, s. 49–51.
- J. L. Fischer: Bláha I. A.: Sociologie inteligence. Sociologická revue, 8, 1937, s. 334–337.
- Nas. 338–341 následuje Bláhovo vyjádření k Fischerově recenzi.
- J. Voráček: Bláha I. A.: Sociologie inteligence. Sociologie a sociální problémy, 6, 1938/9, s. 102–106.
- (22) Sociologie, politika a etika. Parlament, 2, 1922/31 s. 121–125.

- (23) Ethika jako věda. Úvod do dějin a theorie mravnosti. 2. vyd. Brno, Atlantis 1991, s. 58–66.
- (24) K trestu smrti. Ve: O trestu smrti. Anketa. Uspoř. E. Chalupný a O. Kypr. Praha, „Sociální služba“ 1923, s. 24–30. — Těž Pokrokový obzor, 12, 1931, č. 2, s. 1–3.
- (25) Poměr Sokolství ke klerikalismu, církvi a náboženství. Nový lid, 19, 1922, s. 249–252.
- (26) Křesťanský duch do škol? Moravskoslezský učitel, 36, 1939, s. 93–95.
- (27) O laický základ mravní výchovy. Kritické poznámky k Rádlově brožůře „Revise pokrokových ideálů v národní škole“. Brno, Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě. 1929. 29 s.
- (28) J. B. Kozák: Přítomný stav etiky. Praha, Dědictví Komenského 1930, s. 167–171 a 176–177.
- (29) J. Král: Československá filosofie. Nástin vývoje podle disciplin. Praha, Melantrich 1937, s. 100–101.
- (30) J. Tvrdý: Bláhova etika. Ve: Pocta In. A. Bláhovi k šedesátinám. Redig. A. Obrdlík. Sociologická revue, 10, 1939, č. 1, s. 71–78.
- (31) K. Hlavoň: Etika I. A. Bláhy. Sociologický časopis, 4, 1968, s.349–361.
- (32) J. Sedlák: Inocenc Arnošt Bláha jako etik. — Habilitační spis. Brno 1991. 276 s.

INOCENC ARNOŠT BLÁHA AS AN ETHICIAN

PhD. I. A. Bláha (1879–1960), professor of sociology at Masaryk University Brno, one of the founders of sociology in Czechoslovakia, leader of Brno School of Sociology, was also a significant ethicist. (The most important of his seventy ethic publications were: *Philosophy of Morality (Filosofie mravnosti)* — 1922, *Scientific Morals and Moral Education (Vědecká morálka a mravní výchova)* — 1940, *Ethics as a Science (Ethika jako věda)* — 1947, 1991.)

He started from L. Lévy-Bruhl's sociological objectivism and T. G. Masaryk's psychological subjectivism, but synthesized them into „activism of personal humanism“.

The paper discusses Bláha's teachers of ethics, his general ethical views, his views on the relation between ethics and sociology, between ethics and politics, between morality and religion and moral education.